

Να ποιο είναι το «σοβιετικό μοντέλο»...

Στην ομιλία του στη Βουλή για το νέο νόμο-πλαίσιο, ο πρωθυπουργός εξαπέλυσε συκοφαντική επίθεση στον κεντρικό σχεδιασμό στη Σοβιετική Ένωση και τα σοβιετικά πανεπιστήμια, αποδίδοντας τις «κακοδαιμονίες» της παιδείας στο ότι «έχουμε ένα σοβιετικό μοντέλο κεντρικού σχεδιασμού, χωρίς να είναι ορθολογικός γιατί είναι πελατειακός», ενώ σε πρόσφατη συνέντευξη της η υπουργός Παιδείας είπε ότι το ΚΚΕ «βλέπει το μέλλον με τους φακούς του '17». Το γεγονός ότι το πολιτικό προσωπικό του κεφαλαίου επιδιέχεται σε αντικομμουνισμό δεν είναι νέο. Ξέρουν καλά ότι η μόνη προοπτική για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του λαού για επιστημονική μόρφωση, για να ανοίξει ο δρόμος για την ανάπτυξη της επιστήμης προς όφελος του λαού, απαιτεί αλλαγή τάξης στην εξουσία. Την κατανόηση αυτής της αντικειμενικής σχέσης θέλουν να εμποδίσουν, αμαυρώνοντας την προσφορά του σοσιαλισμού.

Φοιτητές σε δωμάτιο μέτρησης ραδιενέργειας κάνουν υπολογισμούς μετρήσεων (ΕΣΣΔ, Οκτώβρης 1974)

Πράγματι, η αντιπαραβολή των επιτευγμάτων του σοσιαλισμού με τη βάρβαρη αντιλαϊκή-φιλομονοπωλιακή πολιτική τους, είναι αποκαλυπτική.

Οι σοσιαλιστικές βάσεις της σοβιετικής ανώτατης εκπαίδευσης

Στην ΕΣΣΔ, στη βάση της κοινωνικής ιδιοκτησίας στα συγκεντρωμένα μέσα παραγωγής, έγινε δυνατό να τεθεί η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και συνολικά της οικονομίας υπό κεντρικό, πανεθνικό σχεδιασμό, κάτω από τον έλεγχο της εργατικής τάξης, μέσα από τα όργανα της εξουσίας της. Σε αυτά τα πλαίσια, οι ρυθμοί ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης στην ΕΣΣΔ ήταν αλματώδεις, κάτι που συνεισέφερε αποφασιστικά στο να ξεπεραστεί ήδη από τις πρώτες δεκαετίες της σοσιαλιστικής οικοδόμησης η σημαντική επιστημονική και οικονομική καθυστέρηση της ΕΣΣΔ σε σχέση με τις ισχυρές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις.

Τα στοιχεία μιλούν από μόνα τους: το 1913 ανώτατη εκπαίδευση είχαν 136 χιλιάδες¹, στη συντριπτική τους πλειοψηφία προερχόμενοι από την αστική τάξη και τους κουλάκους, ενώ το 1938 φοιτούσαν στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ΕΣΣΔ περισσότεροι φοιτητές απ' ό,τι σε Αγγλία, Γερμανία, Ιταλία και Ιαπωνία μαζί². Το ακαδημαϊκό έτος 1925/26 πάνω από το 70% των πρωτοετών φοιτητών ήταν εργατικής και αγροτικής καταγωγής³.

Οι σπουδές στα σοβιετικά πανεπιστήμια

Η ανώτατη εκπαίδευση στη Σοβιετική Ένωση ήταν ενιαία. Δεν υπήρχε κανενός είδους κατηγοριοποίηση μεταξύ των ιδρυμάτων και συνακόλουθα κανείς διαχωρισμός μεταξύ των αποφοίτων. Η φοίτηση στα σοβιετικά πανεπιστήμια διαρκούσε 5 έτη και ολοκληρωνόταν με την εκπόνηση διπλωματικής εργασίας. Οι βασικές πανεπιστημιακές σπουδές στην ΕΣΣΔ είχαν ως συστατικό στοιχείο τους την παροχή υψηλού επιπέδου ειδίκευσης. Τα προγράμματα σπουδών στόχευαν στο συνδυασμό ευρύτερης, γενικής, πολυτεχνικής παιδείας και σε βάθος γνώσης ενός επιμέρους επιστημονικού πεδίου. Για τον σοβιετικό επιστήμονα, ήταν δεδομένο ότι, για να μπορεί να θέσει αποτελεσματικά τις γνώσεις του στην υπηρεσία της κοινωνίας μέσα από τη δουλειά του, όφειλε να γνωρίζει σε βάθος την ιστορία της κοινωνικής εξέλιξης και τους νόμους που τη διέπουν. Για το σκοπό αυτό, στα πλαίσια του προγράμματος σπουδών των σοβιετικών πανεπιστημίων, όλοι οι σπουδαστές, ανεξαρτήτως ειδίκευσης, μελετούσαν φιλοσοφία, πολιτική οικονομία και ιστορία. Ως εκ τούτου η ειδίκευση που παρείχε το σοσιαλιστικό πανεπιστήμιο στηριζόταν σε ένα σφαιρικό επίπεδο γνώσεων, έδινε ένα υψηλό μορφωτικό επίπεδο στον επιστήμονα, ανεξάρτητα της ειδίκευσης του πτυχίου που είχε. Καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών, θεωρία και πράξη αλληλοσυνδέονταν. Ετσι, πέρα από τις διαλέξεις και τα σεμινάρια, βασικό συστατικό των σπουδών ήταν η εργαστηριακή άσκηση, η πρακτική εξάσκηση πάνω στο αντικείμενο σπουδών, σε χώρους δουλειάς και υπηρεσιών, όπου οι τελειόφοιτοι αμείβονταν κανονικά.

Στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ΕΣΣΔ, οι φοιτητές απολάμβαναν υψηλού επιπέδου παροχές, ως αποτέλεσμα της μέριμνας του σοβιετικού κράτους. Η φοίτηση ήταν απολύτως δωρεάν. Ο φοιτητής δεν πλήρωνε τίποτε για τα μαθήματα, τα εργαστήρια, τα βιβλία, τα αναλώσιμα, εξετάστρα κλπ. Είχαν δωρεάν πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, νοσοκομειακή περίθαλψη, αθλητικές (γυμναστήρια, γήπεδα κ.ά.) και πολιτιστικές δραστηριότητες (αίθουσες, μουσικά όργανα κ.ά.).

Μέσω του πανεπιστημίου, οι φοιτητές είχαν δωρεάν πρόσβαση σε τόπους διακοπών και αναψυχής, ενώ οργανώνονταν διάφορες τουριστικές διαδρομές.

Όλα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα διέθεταν εστίες και λέσχες, για να καλύπτουν τις ανάγκες των φοιτητών και σπουδαστών τους. Μέσα σε δέκα χρόνια (1966-1975) αυξήθηκαν κατά 5,7 εκατομμύρια τετραγωνικά μέτρα,

τα δωμάτια διαμονής των φοιτητών. Είναι χαρακτηριστικό ότι αν και ο αριθμός των φοιτητών και των σπουδαστών αυξανόταν συνεχώς, τα πλάνα της σχεδιασμένης κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μπορούσαν πάντα να καλύπτουν τις ανάγκες για τη στέγαση των φοιτητών. Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών (ποσοστό πάνω από 70-80%) έπαιρναν από το σοβιετικό κράτος χρηματικό επίδομα, που ήταν υψηλότερο κατά 25% για τους αριστούχους και κατά 15% για τους φοιτητές που στάλθηκαν από τις επιχειρήσεις και τα κολχόζ⁴ κάτι που αποδεικνύει την έμπρακτη και σχεδιασμένη μέριμνα για τα παιδιά της εργατικής τάξης.

Ακόμα πιο εντυπωσιακά είναι τα όσα προβλέπονταν για τους εργαζόμενους σπουδαστές. Χρειάζεται να διευκρινίσουμε ότι στην ΕΣΣΔ ούτε ένας σπουδαστής δε χρειαζόταν να δουλεύει κατά τη διάρκεια των σπουδών του για να βγάλει τα προς το ζην ή να συμπληρώσει το εισόδημα της οικογένειάς του. Ήταν, όμως, χιλιάδες οι εργάτες οι οποίοι και ήθελαν και μπορούσαν να παρακολουθούν πανεπιστημιακές σπουδές. Προς τούτο, απολάμβαναν την πλήρη στήριξη του σοβιετικού κράτους. Ο χρόνος εργασίας τους ήταν μειωμένος, χωρίς μείωση αποδοχών. Πέραν της κανονικής άδειας, οι πρωτοετείς είχαν έναν επιπλέον μήνα άδεια, ενώ στα τελευταία έτη, η επιπλέον άδεια έφτανε τις 40 μέρες. Για να ολοκληρώσουν τη διπλωματική τους εργασία στο τέλος των σπουδών τους, έπαιρναν 4 μήνες άδεια. Φυσικά, σε όλες αυτές τις επιπλέον περιόδους άδειας, πληρώνονταν κανονικά. Ακόμα, τους τελευταίους δέκα μήνες πριν ξεκινήσουν τη διπλωματική τους, είχαν μια μέρα τη βδομάδα άδεια από τη δουλειά! Η αντιδιαστολή με την πραγματικότητα που βιώνουν οι εκατοντάδες χιλιάδες σπουδαστές στην Ελλάδα, που αναγκάζονται να δουλεύουν για να τα βγάλουν πέρα είναι συντριπτική...

Εκμηδένιση της ανεργίας των επιστημόνων

Το ερώτημα «πώς βρίσκουν δουλειά οι απόφοιτοι των σοβιετικών πανεπιστημίων» δεν υφίσταται, γιατί πολύ απλά δε χρειαζόταν να ψάξουν για δουλειά.

Όταν λοιπόν ο σημερινός Πρόεδρος της Ρωσίας, Ντμίτρι Μεντβέντεφ, δηλώνει «*δεν θα επιστρέψουμε ποτέ στην κρατική κατανομή, επειδή καμιά χώρα στον κόσμο δεν την έχει κι εμείς δεν μπορούμε να επιτρέψουμε στον εαυτό μας τέτοια πολυτέλεια. Όταν υπήρχε σχεδιασμένη οικονομία ήταν δυνατή η κατανομή, όμως τώρα αυτό δεν είναι δυνατό*», έχει απόλυτη επίγνωση της αντίθεσης ανάμεσα στην καπιταλιστική αναρχία που κινείται με βάση το κέρδος και των δυνατοτήτων της οικονομίας ενός σοσιαλιστικού κράτους που λειτουργεί στη βάση κεντρικού πανεθνικού σχεδιασμού και έτσι μπορεί να προβλέψει και να λάβει αντίστοιχη μέριμνα για την προετοιμασία και την κατανομή του εργατικού δυναμικού.

Σε αυτό το έδαφος γινόταν και ο προγραμματισμός σε σχέση με το επιστημονικό εργατικό δυναμικό. Αν, για παράδειγμα, ο σχεδιασμός ήταν να διπλασιαστούν οι κλίνες σε νοσοκομεία και πολυιατρεία μέσα στα επόμενα 10 χρόνια, τότε μπορούσε να γίνει πρόβλεψη για το πόσοι γιατροί, νοσηλευτές κ.ά. θα χρειαζόνταν, λαμβάνοντας υπόψη και συνταξιοδοτήσεις υπηρετούντως προσωπικού κ.λπ. Με αυτό το κριτήριο λοιπόν προσφέρονταν οι θέσεις στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ο κάθε απόφοιτος ήξερε πριν ακόμα πάρει στα χέρια του το πτυχίο πού θα δούλευε!

Πιο συγκεκριμένα, ειδική επιτροπή κατένεμε τους απόφοιτους σε τόπους εργασίας, στα εργοστάσια, στις διάφορες επιχειρήσεις που είχαν ανάγκη από τους ειδικούς της συγκεκριμένης ειδικότητας. Οι απόφοιτοι υποχρεώνονταν να δουλέψουν στη θέση αυτή 3 χρόνια και ύστερα μπορούσαν να αλλάξουν τόπο εργασίας κατά βούλησή τους. Κατά τη διάρκεια των 3 χρόνων οι ειδικευόμενοι αποκτούσαν εργασιακή πείρα. Κανείς δεν μπορούσε να απολύσει τους νέους εργαζόμενους την περίοδο αυτή. Σε πολλές περιπτώσεις οι επιχειρήσεις τους εξασφάλιζαν στέγη κι άλλες παροχές, που είχαν οι εργαζόμενοι στη συγκεκριμένη επιχείρηση (π.χ. θέση στο βρεφονηπιακό σταθμό της συγκεκριμένης επιχείρησης για τα παιδιά τους).

Σημειώνουμε ότι στην Ελλάδα, με βάση στοιχεία της Eurostat για το τέταρτο τρίμηνο του 2010, το 22,5% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν επισήμως άνεργο, χωρίς οι όροι δουλειάς για το υπόλοιπο 77,5% και η απασχόληση σε αντικείμενο πέραν των σπουδών.

Ο Γκαγκάριν σπούδασε δωρεάν!

Μετά την αντεπανάσταση και την ανατροπή της σοβιετικής εξουσίας, στην καπιταλιστική Ρωσία η ανώτατη εκπαίδευση έχει υποταχθεί πλήρως στις ανάγκες της αγοράς. Δεν έχει μείνει τίποτε από το λαμπρό σοβιετικό παρελθόν, πέρα από μνήμες. Μνήμες που όμως παραμένουν ισχυρές, όπως αποδεικνύεται από το σύνθημα που κυριάρχησε στις φοιτητικές κινητοποιήσεις στη Ρωσία τα τελευταία χρόνια, ενάντια στην εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης: «Ο Γκαγκάριν σπούδασε δωρεάν!». Οι Ρώσοι φοιτητές μέσα από αυτό το σύνθημα μπόρεσαν να εκφράσουν δύο πολύ ουσιαστικά ζητήματα: πως η παιδεία πρέπει να παρέχεται δωρεάν και, ταυτόχρονα, αυτή η δημόσια και δωρεάν παιδεία μπορεί να είναι υψηλού επιστημονικού επιπέδου. Κάτι που απέδειξε το σύστημα της λαϊκής παιδείας, που υπήρχε στη Σοβιετική Ένωση.

Σήμερα, και αυτό είναι το σύγχρονο και το προοδευτικό για το λαό, υπάρχουν όλες οι αντικειμενικές προϋποθέσεις, υπάρχει πλούτος και γνώση, για να τεθεί η επιστήμη στην υπηρεσία του λαού. Απαιτείται να κοπεί ο γόρδιος δεσμός της κοινωνίας της εκμετάλλευσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Goskomstat (1987) *Η Λαϊκή οικονομία της ΕΣΣΔ* (Μόσχα, Finans I Statistika).
2. Dolutskii, I. (1994) *Η Ιστορία της πατρίδας κατά τον 20^ο αιώνα* (Μόσχα, Mnemozina).
3. Ziromskaja, B. (1988) *Η σοβιετική πόλη την περίοδο 1921-1925* (Μόσχα, Hauka).
4. Zinoviev, S. (1964) *Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Pedagogitseskaja entsiklopedia*.

Δημήτρης ΚΟΙΛΑΚΟΣ

Μέλος της Επιτροπής ΑΕΙ-ΤΕΙ ΚΚΕ-ΚΝΕ